

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי דיסר

גליין מס' 197

מסכת שבועות ל"ז-מ"ג

כ"ח אדר א' תשס"ג

- מקור המנהג לציון שם ה' על ידי שני אותיות "יוד"
- מנהגי ישראל - באלו מנהגים חייב אדם לדבוק
- מדוע אומרים "תחנון" ביום בר המצווה?
- אשה בקיאה בתורה נחשבת "תלמידה חכמה"?
- הורים השואלים חפץ מבנים, פטורים מאונסין!
- יולדת שנדרה - בני יוקדש ללימוד תורה

דבר העורך

התקף לב

יהודי זקן, שהמתין עמי לפני שנים אחדות לאוטובוס שבושש לבוא, שח לפני את משנתו על רגל אחת. "לדידי", אמר, "העולם נחלק לשני סוגי אנשים - אלו שמדייקים בזמנים, ואלו שאינם מדייקים". דומה, כי רבים מאיתנו פוסחים על שתי הסעיפים... לפיכך, כאשר לפני שבו ימים נשמע מן העבר השני של שפופרת הטלפון ההבטחה: "בשעה שמונה בדיוק אופיע למפגש", פקפקתי קמעא. ברם, מששב והדגיש נחרצות בטון שאינו משתמע לשתי פנים: "בשמונה ב-ד-י-ו-ק", התחלחלתי קמעא. דימיתי בעיני רוחי פלוני אלמוני שעניבתו מהודקת לחולצתו בתפסן מיוחד, וחליפתו הנקייה מכל רבב מונחת עליו כעל קולב. הליכתו מדודה, ומדיד דקה, בדידי, הוא מבטי בחשש כדי להתעדכן במספר השניות שחלפו מאז הדקה האחרונה. במוחו האנליטי סדורים למופת שמות האנשים שאיחרו למפגש עמו, ודיבורו כמונה מעות. בסקרנות מחולה בחשש מה, התייבבתי במקום המפגש חמש דקות לפני השעה שמונה. הוא כבר היה שם.

טרם היה סיפק בידי להתאושש למראה - לא עניבה תפוסה בחולצה ולמען האמת, ללא עניבה כלל - חליפתו, טוב... ושעונו, כך למדתי בהמשך המפגש, שוחה בכיס מקטורנו - פתח האיש וסיפר בשטף את המעשה הבא. **"אני בן אדם** בריא בדרך כלל", פתח, תוך שהוא טופח על חזהו בשביעות רצון. "אבל, אתה יודע, רופא המשפחה המליץ על בדיקה שגרתית. רעיייתי לחצה, ולדי המליצו, ומתוך מחשבה זחוחה ניגשתי למכון הרפואי לעריכת הבדיקות השגרתיות, ולו כדי להוכיח ליקירי, שכל הנראה הם ישהו בחברתי הבריאה בעשרות השנים הקרובות.

צילום משמאל, צילום מימין, והבדיקה הסתיימה. ביציאתי מחדר הבדיקות, שלשל פקיד הקבלה פתק זימון ליד, לקבלת התוצאות. ב"ה, איני זקוק לפתקאות. הצצה חפוזה במספר טלפון או בהזמנה לחתונה, והפרטים חרותים במוחי. נדרשתי להתייבב בעוד חודש ימים בשעה שש אחרי הצהרים. בדיוק.

נו. נו. בדיוק.

לא דימיתי בנפשי להתאושש עגמות יקננו בלבי ביום קבלת התוצאות. ומה יהיה אם... ואיך אודיע אם... גירשתי מחשבות זדוניות אלו ממוחי, ובראש מורס פסעתי למכון הלב כדי לקבל את התוצאות, המשמחות כמובן.

בסביבות השעה שש נכנסתי אל הלובי המהודר של המכון. פגישת עס ידד ותיק היתה בשבילי הפתעה נעימה, ועוד במקום כזה, ביום שכזה. שוחחנו על הא ועל דא, והנה, מן הקומה השנייה נשמע קולו של הנכסתי הרפואית, "מר משה... בבקשה להכנס, מר...".

הזדזנתי לעלות לחדרו של הרופא, תוך נסיון שלא להתאמץ יתר על המידה. עוד חסר היה לי שהוא יודיע לי כי קצב פעימות הלב שלי מואץ יתר על המידה.

התיישבתי מול הרופא. ניסיתי לחלץ ממנו המשך בעמוד הבא

דף להב ת"ר כתב אלף למד

קדושת שם ה'

סוגייתנו דנה, מי הם השמות הקדושים שאינם נמחקים, ומתי אין איסור למוחקם. אחד מן האופנים הרווחים בסידורי התפילה לציון שם ה', הוא כתיבת שתי אותיות "יוד" חלף שם הויה. עיון בספרי הפוסקים מלמדנו מדוע משתמשים באותיות אלו דווקא, כתחליף לשם ה', ועוד יותר מרתק לגלות, כי קיימות שלוש צורות שונות לשימוש באות "יוד" כביטוי לשמו של הקב"ה.

שתי "יוד" והאות "ואו" מעליהן: בעל "תרומת הדשן" (שו"ת ח"ב פסקים וכתבים סי' קע"א) כותב, כי נהגו לכתוב שתי אותיות "יוד" בתוספת האות "ואו" מעליהן, בשכיבה, משום שצירוף אותיות אלו עולה בגימטריה כ"ו, כשם י"ה-י"ה. כן היו שכתבו שלוש אותיות "יוד" סמוכות זו לזו, הן משום ששם ה' עם הכולל נמנין ארבע האותיות המרכיבים את המילה עולה בגימטריה שלוששים כמניין שלוש אותיות "יוד", והן משום שאחד משמותיו, הבלתי נפוצים, של הקב"ה כולל בתוכו שלוש אותיות "יוד". אולם, היו גם כאלה שהחסירו את ה"יוד" השלישית, וגם לא כתבו "ואו" מעל שני האותיות "יוד", מאחר שהכל כבר הבינו מה מסמלות אותיות אלו.

מחלוקת משולשת: הגאון רבי יהודה אסאד (שו"ת "יהודה יעלה" ח"א י"ד סי' ד"ש) טרח להגדיר את שלוש הצורות הללו ואת ההבדלים ביניהם, מתוך כוונה לפשט מחלוקת פוסקים משולשת בנושא זה, כלהלן. פוסקים רבים דנים אם יש לנהוג קדושה באותיות "יוד" אלו, האות כתחליף לציון שם ה'. לדעת רבי יהודה החסיד (סי' תתקל"ה), אין כל איסור למוחקם, ולדעת בעל "תרומת הדשן", וכן פוסק הרמ"א (י"ד סי' רע"ו סעי' י') אין למוחקם, כי אם לצורך גדול (עיי' ש"ך וגר"א שם). ואילו הרדב"ז (סי' ר"ו, הובא שם בהגות "ברית עולם" לס' חסידים) חולק עליהם וסובר, כי אין למוחקם לעולם.

ברם, רבי יהודה אסאד כותב, כי רבי יהודה החסיד, מתיר למחוק אותיות "יוד" אלו, רק כאשר נכתבו שתי אותיות "יוד" בלבד, אשר לכל הדעות אין בהן קדושה. ואילו הרדב"ז, שאוסר לחלוטין למחוק אותיות "יוד" אלו, מתייחס לשלוש אותיות "יוד" שנכתבו ברציפות בזה אחר זה, שאסור למוחקן, משום שהן כלולות באחד משמותיו של הקב"ה [נוכחו כן, עקב הגימטריה כדלעיל]. אמנם, מדברי הפוסקים משמע, כי אין לחלק בין הצורות השונות לכתיבת אותיות "יוד", ויש לנהוג בקדושה בכולן (עיי' מהרש"ם ח"א במפתחות סי' פ"ז שכתב ע"ד המהר"י אסאד וצ"ע, וכן בשו"ת "אגרות משה" י"ד ח"ב סי' קל"ט משמע שאין חילוק בין צורות הכתיבה).

מקור המנהג לציון שם ה' על ידי שני אותיות "יוד": לסיום, מעניין לציון את דברי בעל "שולחן גבוה" (הובא ב"שדי חמד" מערכת מ' כלל י"ב אות ט'), כרך ד' עמ' 213), המבאר את מנהג הכותבים שתי אותיות "יוד", מאחר שהראשונה שבהן מסמלת את האות "יוד" הראשונה משם הויה, וה"יוד" השנייה באה לסמל את האות האחרונה משם א-ד-נ-י.

דף לט/א כל ישראל ערביין זה בזה

כל ישראל ערבים זה לזה

גמרתנו עוסקת בכלל הידוע "כל ישראל ערבים זה בזה". כלל זה אינו ביטוי מילולי מרהיב, הבא לבטא את האחוה השוררת בין יהודי לרעהו, אלא הוא נושא בחובו את האחריות הכבידה המוטלת על כתפי כל איש ישראל למעשיו של רעהו היהודי, כאשר יש בידו למנוע את מעשה העבירה, ואם לא עשה כן, הרי הוא נתפס בעונו, אף כי אין עונשו חמור כעונשו של החוטא [לבד משבועה, שנאמר בה "לא ינקה" ועבירות חמורות. עיי' תוס' ד"ה "שנאמר"].

האם על ה"ערב" לחזור בתשובה לאחר שהחוטא חזר בתשובה? מחלוקת מעניינת בין הפוסקים, מסייעת בידינו לעמוד על מהותה של ה"ערבות". העובר על איסור צריך לחזור בו ולשוב בתשובה שלימה. אלא, שנחלקו גדולי ישראל מה דינו של זה שנכשל בכך שלא פעל בהתאם לחובת הערבות המוטלת עליו ולא מחה בידי עובר עבירה, ולבסוף, אותו עובר העבירה חזר בתשובה. לדעת רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל, עדיין היהודי שלא מחה, צריך לחזור בתשובה ("יערות דבש"). אולם, לדעת אחרים, מאחר שהחוטא חזר בתשובה שלימה ועונו התכפר לו, שוב אין הוא צריך לחזור המשך בעמוד הבא

המשך מעמוד קודם

בתשובה ("חקר לב", הובא ב"שדי חמד" ח"ז מערכת ה' אסיפת דינים אות ב'). [אמנם, עליו לשוב בתשובה על ביטול מצוות תוכחה].
הערב נחשב כמי שחטא בעצמו? בספר "דעת חיים" (להרח"ג ר' חיים פרץ שליט"א) כתב הסבר נאה לפירוש מחלוקתם, ולפיו, שורשה של מחלוקת זו נעוץ במחלוקת יסודית על "תפקידו" של הערב. יש הסוברים, כי אותו אדם שלא מחה ביד עובר העבירה, נחשב כמי שעבר את העבירה בעצמו. מעתה, מה תועיל תשובת החוטא האחד לרעהו. אולם, יש הסוברים, כי אין הוא נחשב כמי שחטא בעצמו, אלא עליו לשאת בעונש על אותה העבירה, מתוך אחריותו לנעשה. לפיכך, משחזר חבירו בתשובה, בטל העונש.

בהקשר לנידון זה, חוקר ה"פרי מגדים" בספרו "תיבת גמא" (הובא ב"פתחי תשובה" י"ד סי' קנ"ז ס"ק ה'), אם אדם חייב להוציא את כל ממנו כדי לקיים את מצוות התוכחה ולמנוע מחבירו לעבור על איסור. מחד גיסא, מצוות ה"תוכחה" היא מצוות עשה, ואדם אינו מחוייב להוציא את כל ממנו כדי לקיים מצוות עשה (עיי' "שולחן ערוך" או"ח סי' תרנ"ו). אולם, מאידך גיסא, אם מחמת דין הערבות, הרי הוא נחשב כמי **שעושה בעצמו** את האיסור, יש, איפוא, להחשיב זאת כהוצאת ממון כדי להמנע מ"לא תעשה" ואדם מחוייב להוציא את כל ממנו כדי שלא לעבור על איסור.

חקירה יפה, אך יתכן, כך עולה מדברי האחרונים, כי לכל הדעות, אין אדם זה נחשב כעובר עבירה. שכן, החטא נזקף לחובת האדם שהיה בידו למחות ולמנוע את ביצוע העבירה, ולא עשה כן. מיודענו, אשר אינו חייב להוציא את כל ממנו על "מצוות עשה" של "תוכחה", הלא נחשב כמי שאין באפשרותו לקיים את המצווה! ואין, איפוא, לגולל עליו את חטאו של החוטא (עיי' "פתחי תשובה" שם).

ערבות כללית שאינה תלויה בדבר: בנוסף על ה"ערבות" הבאה לידי ביטוי בנטילת אחריות על מעשים שניתן למונעם, קיימת אף "ערבות" כללית, שאינה תלויה בדבר. במדרש (חזית פ"א על הפסוק "משכנתי") כתוב, כי בשעה שעמד הקב"ה לתת את התורה, הוא ביקש מבני ישראל ערבות לקיומה, והם הביאו לו את בניהם כערבים. ואכן, במסכת שבת (לאב) מובא, כי צדיקים ותינוקות של בית רבן נתפסים בעוון הדור. קיים, איפוא, קשר ישיר בין כל יהודי ויהודי באשר הוא.

מדוע אומרים "תחנון" ביום בר המצווה? כידוע ("שולחן ערוך" או"ח סי' קל"ד סעי' ד'), אין הציבור נופלים על פניהם כאשר בעל שמחה, כגון, אבי הרך הנימול, או חתן, משתתפים באותה תפילה. אולם, הלכה זו אינה תקפה לגבי נער ביום בו הוא נכנס בעול תורה ומצוות.

האומה נוטלת אחריות על נער בר מצווה: המקובל רבי יצחק אלפיה זצ"ל כותב בספרו "שיח יצחק" (הובא בשו"ת "ציץ אליעזר" חלק י"א סי' י"ז), כי מאחר שכל ישראל ערבים זה לזה, הרי שבאותו יום כלל ישראל נוטל אחריות על נפש נוספת מישראל, אשר הכל מקווים כי היא תלך בדרך הישר. ברם, אין לחזות את העתיד, ויתכן כי הוא ישתמט מקיום המצוות ובכך יכריע את הכף לחובה. לפיכך, אין נמנעים מנפילת אפים באותו יום.

דף לט/א ואת אשר איננו

מנהגי ישראל - באלו מנהגים חייב אדם לדבוק

"דורות הבאים וגרים העתידים להתגייר מנין? ת"ל ואת אשר איננו". במשפט קצר זה מסבירה הגמרא, מדוע אנו, צאצאי העומדים על הר סיני, וכן גרי הצדק שהצטרפו לעמנו לאחר מכן, מחוייבים בברית ובאלה שהשביע משה את אבותינו ביום פטירתו. לא נוכחנו שם פיזית, לא נשבענו, ובכל זאת אנו מחוייבים לשבועה שנשבעו אבותינו.

מפרשים רבים עמלים לפרש כיצד היה בכוחם של אבותינו להישבע עבור הדורות הבאים אחריהם. כלום היה בכחם לעשות כן? השל"ה הקדוש (מסכת שבועות פרק תורה אור פ"ה, ובהרחבה, בעשרה מאמרות, המאמר השני אותיות ה-כ'), והמהרש"א (בסוגייתנו) מבארים על פי המבואר במדרש (תנחומא פרשת ניצבים ג'). ועיי' ב"כלי יקר" ובמלבי"ם, כי כל נשמות ישראל ונשמות הגרים העתידים, עמדו במעמד זה ונשבעו.

מתי אדם חייב להמשיך במנהג אבותיו? ומה בדבר ההנהגות שקיבלו אבותינו על עצמם במהלך הדורות? מתי אדם חייב להמשיך ולדבוק במנהגי אבותיו? ה"חוות יאיר" (שו"ת סי' קכ"ח), נשאל כן על ידי יהודי, בן לאב ספגן וצדיק אשר נהג שנים רבות להתענות בכל שני חמישי. האם, שאל הבן, עלי להמשיך בדרכו. רבי יאיר חיים בכרך זצ"ל, פרס בפניו תשובה מנומקת, כלהלן.

אל תטוש תורת אמך: אנו מכירים מנהגים שונים, שהונהגו בקהילות ישראל מימים ימימה, והועברו באדיקות רבה מאב לבנו במהלך הדורות. תקנות כל קהילה מחייבות את בני אותה הקהילה, כפי שמספרת הגמרא (פסחים מ/ב) על "בני ביישן", אשר משום כבוד השבת נהגו אבותיהם האמידים שלא להשתתף ב"יום השוק", שנערך בעיר צידון בכל ערב שבת. בניהם, שלא היו אמידים בקשו להשתתף ב"יום השוק" לצורך פרנסתם, אך רבי יוחנן מנע זאת מהם באומרו: "**כבר** קיבלו אבותיכם עליהם, שנאמר שמע בני מוסר אביך ואל תטש תורת אמך". אמור, איפוא, קבוצת אנשים המקבלים מנהגים על עצמם, מחייבים בכך את בניהם אחריהם לעולם.

אכן, ה"שולחן ערוך" (יו"ד סי' רי"ד סעי' ב') מתייחס למנהגי הקהילות, ופוסק על פי פוסקים קדומים: "קבלת הרבים חלה עליהם ועל זרעם, ואפילו בדברים שלא קבלו עליהם בני העיר בהסכמה, אלא שנוהגין כן מעצמם לעשות גדר וסייג לתורה. וכן הבאים מחוץ לעיר לדור שם, הרי הם כאנשי העיר, וחייבים לעשות כתקנתה".

המשך בעמוד הבא

המשך מעמוד קודם

חיד. פעם, פעמיים, ללא תועיל. מבע פניו היה אטום לחלוטין. הוא נעץ את עיניו ממושכות בצילומים שהחזיק בידו, ואני, הסכנתי לשבת בדממה.

תראה מר משה, פלט באחת, כיווץ את שפתי והמשיך. "המצב לא טוב. עליך לעבור סדרת בדיקות נוספות, מקיפות יותר, אך כבר עתה ברור, כי עליך להתכונן לניתוח מעקפים דחוף. איני מבין איך לא קרסת. למעשה, ניתן לומר, שאין לך לב. מבחינה רפואית כמובן".

אני הרגשתי, כי עוד מעט קט, גם מבחינה פיזית לא יהיה לי לב.

ארבעים שנה לא עשו לי מדרגות דירתי הממוקמת בקומה רביעית, את שעשה לי רופא זה בחצי דקה.

אתה בטוח? שאלתי אותו, ומיד התחרטתי. "לא שואלים רופאים שאלות כאלה", הסבירו לי אחר כך.

מה זאת אומרת בטוח? זעף. "אני בטוח בדברי, כשם שאתה בטוח ששמך הוא משה חיימסון".

מה?!! שאלתי. "אדוני, תרגע בבקשה", פלט ביבושת, בעודו שולף זריקת הרגעה מכיס חלוקו הצחור.

מה?!! שאלתי. "מר חיימסון, אני מבקש ממך להרגע. לטובתך, הוסיף באיום וצייד בעיניו לעבר חוד המחס."

אבל לא קוראים לי חיימסון?!! "מה?!!", שאג הרופא.

שמי אינו חיימסון?!! "מה?!!", שאג הרופא שנית.

הפעם היה זה תורי. "אדוני, תרגע בבקשה", אמרתי לו. "לטובתך..."

כשוק ההלם התברר, כי לאחר שאני, משה כהן, לא הופעתי בחדרו של הרופא במועד שנקבע לי, התבקשה המזכירה לזמן לחדרו את הבא בתור, אדם בשם משה חיימסון...
לאחר שנרגענו שנינו, יצאתי מן החדר, וראיתי, את חיימסון, יושב זחוח בחדר ההמתנה. נשאתי בליבי תפילה חרישית לשלומי, ונמלטתי מן המקום כלעומת שבאתי. **הוא התרווח** אחורנית על כסאו, נשם עמוקות ונעץ בי מבט משועשע. "אתה מבין מדוע אני מספר לך זאת? הזמן. הזמן. ידידי, הזמן. הזמן הוא ידידו הטוב ביותר של האדם, אך אם האדם מזלזל בו, הוא הופך לאויבו המושבע. **איחור של** מספר דקות גורליות, שינה אותי לחלוטין."

אני קורא את עלונכם בקביעות. אתם מרבים להתייחס למעלה העצומה של קביעת עיתים לתורה. בסיפורי אני רוצה להדגיש גם את הצורך הגדול לדייק בזמן. היום אני כבר יודע, שגם האיחור של מספר דקות לשיעור הדף היומי, עלולה להיות השלכה גורלית. בשל חסרון ידיעת קטע הגמרא הראשון, אני עלול להוציא דברים מהקשרם, ולאורך מסכת שלמה לטעות בנושא מסויים.

הזמן, ידידי, הזמן. "אני חייב להפרד ממך", סיים. "קבעתי ללמוד חברותא בשעה שמונה ארבעים וחמש..."

.....
המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.

כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93

.....
בברכת התורה העורך

פנינים

דף לח/ב שבועה בספר תורה
שבועה בשני לוחות הברית
מעשה באדם קל דעת, שנתחייב שבועה בבית דינו של ה"בן איש חי" זצ"ל, והצהיר על נכונו המיידי להשבע.

בתגובה, הרעים עליו ה"בן איש חי" את קולו: "כסבור אתה, שבספר תורה הנני משביעך? בשני לוחות הברית אשביעך! לך נא", פנה אל

המשך בעמוד הבא

המשך מעמוד קודם

המשך, "ויהב הנה את שני לוחות הברית!" מתחילה סבר קל הדעת, כי הרב מתלוצץ לו. אולם, משקם השמש והלך, הבין הלה כי יש דברים גו, נחרד מאד ומיהר להודות. **לבסוף** שב השמש ובידו הספר "שליה" - שני לוחות הברית...

דף לט"א נפרעים ממנו וכאן ממנו ומכל העולם כולו

שבועת הכהן הגדול

הלכה פסוקה היא, שאין משביעין אדם בבית דין בעצרת ימי תשובה, שמא ישבע לשקר ויביא עונש לעולם (רמ"א, "שולחן ערוך" או"ח סי' תר"ב).

היו ששאלו על כך ממשנה מפורשת במסכת יומא (יח"ב), בה נאמר, כי בערב יום הכיפורים השביעו את הכהן הגדול, שלא ישנה דבר מכל מה שאמרו לו בקשר בעבודת היום... **אלא**, שהגר"ש קלוגר זצ"ל ענה על כך, כי השבועה שהרמ"א עוסק בה, היא שבועה לשעבר, אשר רק לגביה קיים חשש שמא ישבע לשקר. מה שאין כן שבועת הכהן הגדול, שהיא שבועה לעתיד, ושבועה מעין זו אין איסור להשביע בימים אלה... ("ספר החיים" תר"ב).

דף לט"א אותו בהיכרת ולא כל המשפחה כולה בהיכרת

נגעים גדולים ואת ביתו

מבואר בגמרתנו, כי המחוייב בעונש כרת, אין כל משפחתו נכרתה, אלא הוא בלבד. אמר רבי מאיר שמחה הכהן מדווינסק זצ"ל, כי זהו פשוטו של פסוק (בראשית יב/ז): "וינגע ה' את פרעה נגעים גדלים ואת ביתו". לכאורה, מן הראוי היה לומר "וינגע ה' את פרעה ואת ביתו נגעים גדולים", אולם, כאמור כאן, אין עונשם של בני משפחתו של החייב בעונש כרת חמור כעונשו של החוטא. לפיכך, "וינגע ה' את פרעה נגעים גדולים", וכמו כן "ואת ביתו", אך לא בנגעים גדולים... ("משך חכמה", שם).

דף לט"א אלו נאמרין בכל לשון

באיזו שפה אדם מהרהר

כלל כתב הרשב"א: כל מקום שהרהור מועיל בו, גם אמירה בכל לשון מועילה בו. מה השייכות בין הדברים?

מבאר "חזון איש" זצ"ל: כידוע, ההרהור בלב אינו במלים, אלא "ציורי הדברים בלב כמו שהן". מכיון שהמחשבה מופשטת מהמלים, הרי שהיא מופשטת גם מהמילים בלשון הקודש. ממילא, ברור, כי בכל מקום שבו מועיל הרהור, גם מועילה אמירה בכל לשון ("חזון איש" או"ח סי' כ"ט ס"ק ח').

דף מ"ב חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו

שאלתו של נפוליאון

הגאון רבי שבתאי יגל זצ"ל, ראש ישיבת סלונים ברמת גן, סיפר את המעשה הבא: **פעם אחת** שאל נפוליאון את רבי חיים מוואלוז'ין זצ"ל, כיצד אתם היהודים פוסקים להלכה ומחייבים שבועה על סמך חזקה "שאין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו"? למשל, יכול להעני ולכפור בכל לבעל חובו?

ענהו הגר"ח:

אכן, צודק הינך נפוליאון. ההלכה ניתנה לבני ישראל בלבד, שאחת מן התכונות המאפיינות אותם היא, שהם "ביישנים". אבל, אתה, בהחלט מסוגל להעני פנים בפני בעל חובך, בלא להניד עפעף ("מאורה של תורה").

נקודות הפצה בחו"ל

אוצרת העיתון: ניתן לקבל את העיתון

"מאורות הדף היומי" בעברית או באנגלית

מדי שבוע בדואר **לפטרים בטל 718-253-6218**

ניו ג'רסי: מושפי פרי 201-871-5850

לוס אנג'לס: הר"ר שמואל לוינגר 818-5098880

אנגליה: הר"ר יחזקאל אבר 44+ (0)8700-416000

קנדה: מונטריאל: הר"ר שמואל צבי לקס 514-2744160

טורונטו: הר"ר דניאל כהן 416-182-3848

אוסטרליה: הר"ר יחזקאל בראון 613-95300217

ברזיל: הר"ר יהושע פסטרניק 011-30513955

וונצואלה: הר"ר סעדיה שוקרון 552-66-25 (0058212)

מכסיקו: הר"ר שאול מלאה 251-02-46 (0052555)

צרפת: הר"ר יהודה בוכינר 333-88140301

שווייץ: הר"ר רפאל מוסכר 014620030

כתובת המערכת: רח' הרב רגמן 1 ת.ד. 471 בני-ברק

טל. 03-5780243 פקס 03-6160657

מחלקת מנויים: המעוניין להצטרף כמנוי

בעברית או באנגלית **בדואר:** נא לפנות לטל. 03-6160657

בדואר אלקטרוני: נא לפנות dafyomi@hadaF-hayomi.com

פקס: נא לפנות לפקס, 153-3-5748272

מנהל המקום ומנהל היחיד: בעל ה"חיות יאיר" זצ"ל מתווה קו ברור ונהיר החוצה את ים המנהגים, ומבדיל בין אלו שיש לקיימם ובין המנהגים שאין אדם חייב לדבוק בהם. ברור, הוא כותב, כי אין בידי אדם כלשהו להתחייב עבור חברו, או עבור צאצאיו אחריו ללא קבלת הסכמתם. אלא, שבני קהילה המקבלים מנהג על עצמם קבעו, כי בני **מקום** זה, שהם האחראים לו, ינהגו באופן מסויים. מכאן ואילך, כל הנולד במקום זה, או כל הבא להתגורר בו, מחוייב לנהוג במנהגי המקום. אולם, יחיד המקבל על עצמו מנהג, בניו הבאים אחריו, אינם מחוייבים למנהג זה.

עם זאת, יש לזכור, כי גם מנהג שהיחיד קיבל עליו, ובניו המשיכו לדבוק בו, אין הם רשאים לחדול בהם ממנהג זה על דעת עצמם, שהרי הוא הפך למנהגם שלהם, וזה מכבר חדל להיות מנהג יחיד של אביהם נכדיו כל מנהג טוב שאדם נוהג, שאין לבטלו ללא התרת נדרים, כמבואר ב"י"ד סי' רי"ד, עיי"ש [הגר"ש וואזנר שליט"א (שו"ת "שבט הלוי" ח"ט סי' קצ"ג) נזקק להלכה זו, במענה לשאלה הבאה שעלתה על שולחנו.

ילדת שנדרה - בני יוקדש ללימוד תורה: זוג הורים סייעו כלכלית לבנם אשר שקד על תלמודו. לימים משהורע מצבם הפיננסי של הוריו, שקל הן לצאת משערי בית המדרש ולעסוק לפרנסתו. אלא, שלפתע, נזכרו הוריו, כי כאשר כרעה האם ללדת את מיועדנו ותקש בלידתה, והיא נדרה, בהסכמת בעלה, כי חייו של בן זה יוקדשו ללימוד תורה! הרשאי הוא לחדול מלימודו?

ובכן, השיב הגר"ש וואזנר שליט"א, אין הוריו יכולים להדירו ולחייבו. אולם, אם עד כה הוא למד תורה משום נדרם של הוריו, הרי שהוא כבר קיבל **בעצמו** לנהוג כנדרם, ושוב אין זה מנהגם, קבלתם, נדרם, כי אם מנהגו שלו, קבלתו שלו. אך אם למד תורה כדרך כל בחור ישיבה המחונוך לכך, אין הוא מחוייב לקבלה זו של הוריו.

דף מא"א ואי צורבא מרבנן הוא לא משביעין ליה

האם חובה לכבד "תלמידה חכמה"

דרשו חז"ל (קידושין לב/ב) מן הפסוק (ויקרא יט/לב) "מפני שיבה תקום והדרת פני זקן", כי יש לקום הן מפני אדם זקן בשנים, והן מפני זה שקנה חכמה, הלא הוא החכם. **לקום לפני זקנה:** בספר "חסידיים" (תקצ"ח) כתב: "מפני שיבה תקום וגו' ואפילו זקנה".

בעל "שבט הלוי" (שו"ת ח"י סי' קי"ד ור"ח סי' ק"ל) מציין, כי אף שיש דעות אחרות בנושא זה (עיי' "ברית עולם" על ספר חסידים שם, ועיי' בשו"ת "הלכות קטנות" ח"א סי' קנ"ד), חובה לכבד אשה זקנה,

שהרי "ספקא דאורייתא לחומרא". [ראה ב"חידושי שפת אמת" ליו"ד המיוחסים לחידושי הר"ם, סי' רמ"ד סעי' ח' שכתב, כי אין מן הראוי שאיש יקום מפני אשה, ולכן אין אדם חייב לקום כי אם מפני מופלגת בזיונה].

לקום לפני "אשת חבר": למדנו בגמרתנו (לב/ב) ש"אשת חבר הרי היא כחבר", כלומר, אשתו של החבר, היינו, של תלמיד חכם, שווה במעלתה לבעלה, ויש לכבדה משום כבוד התורה של בעלה. לפיכך, מספרת גמרתנו, קם רב נחמן מפני אשת רב הונא, כאשר היא הופיעה בבית דינו. נחלקו הראשונים, אם דין זה הוא מן התורה או מדברנן (עיי' רמב"ן, רשב"א, ריטב"א, רא"ש ור"ן לב. ועיי' שו"ת "שאלת יעבץ" ח"ב סי' קל"ה), ויש שאף מבארים את דעת הפוסקים כי הלכה זו אינה מעיקר הדין, כי אם ממידת חסידות ("כנסת הגדולה" י"ד סי' רמ"ד). מכל מקום, לכל הדעות יש לקום מפני "אשת חבר" ולכבדה.

אשה בקיאה בתורה נחשבת "תלמידה חכמה"? אלא, שעדיין יש לברר, כיצד לנהוג ב"תלמידה חכמה", באשה הבקיאה בתורה, אשר מחמת בעלה בלבד אין כל סיבה לקום בפניה. יסוד הספק הוא אם אשה בקיאה בתורה היא "תלמידה חכמה". שהרי, ברור, כי עצם ידיעת התורה אינה מקנה לאדם מעמד של "חכם", אלא כאשר בקיאותו בתורה נרכשה על ידי קיום מצוות תלמוד תורה. ובכן, בעל "מנחת חינוך" (מצוה רנ"ז) כתב, כי אשה בקיאה בתורה אין דינה כתלמיד חכם, שכן, "אינו נקרא חכם רק אם הוא מצווה ללמוד ולקנות חכמה", ולפיכך, אין צורך לקום לכבודה וכן דעת האר"ז"ל (חובא ב"בן איש חי", פרשת כי תשא אות ט"ז).

לעומת זאת, חבר פוסקים, בהם המהר"י עייאש ובעל שו"ת "בית יהודה" (וי"ד סי' כ"ח) סוברים, כי מאחר שנשים מצוות בלימוד הלכות התורה הנוגעות להן (ב"י או"ח סי' מ"ז סעי' י"ד בשם ה"אגור"), אשה בקיאה בתורה **קנתה לעצמה מעמד של "חכם"**, ויש לכבדה. בעל "שדי חמד" (ח"א דף קט"ז אות נ"ט), **מביא מסוגייתנו ראייה יפה** בשם "ריש

מתיבתא דדווינסק", כי אין חובה לכבד אשה חכמה, כלהלן. מבואר בגמרתנו, כי אדם הטוען שהוא פרע שטר הלוואה המוצג על ידי המלווה, רשאי לדרוש מן המלווה להשבע, כי החוב טרם נפרע. בהקשר לכך מקשה הגמרא "ויכי מה בין זה לפוגם את שטריו", כלומר, משנה מפורשת (כתובות פ"א) קובעת, כי אשה המבקשת לגבות מבעלה את דמי כתובתה, ושטר הכתובה שבידה **פגום** [פגם במהותו על ידי שהודתה, כי חלקו נפרע], אינה גובה את כתובתה אלא בשבועה. מוכח, איפוא, כי רק כאשר השטר שבידי המלווה פגום הוא, רשאי הלווה לדרוש ממנו להשבע. מדוע אם כן, מבואר בסוגייתנו שכל לווה רשאי לדרוש מן המלווה להישבע, אף כאשר אין שטר פגום?

טוען בעל "שדי חמד", הרי בסוגייתנו מבואר, כי אם המלווה הוא תלמיד חכם, אין משביעין אותו, כדי שלא לזלזל בכבודו כאילו הוא בא בתביעת שווא. לכאורה, אם כן, ניתן לומר, כי אכן כל לווה רשאי לתבוע את המלווה להשבע, ואילו המשנה עוסקת באשה "תלמידה חכמה" התובעת את כתובתה, אשר מפאת היותה תלמידה חכמה אין משביעין אותה, ובכל זאת קובעת המשנה כי מאחר שבידיה שטר פגום, עליה להשבע? אין זאת, אלא שאשה אין דינה כ"תלמיד חכם"... [עדיין צ"ע דלמא איירי באשת חבר].

המשך בעמוד הבא

המשך מעמוד קודם

אשה "בעלת מעשים": למרות האמור, כתב ה"מנחת חינוך" (שם), כי מאחר שמלבד זקן ותלמיד חכם, יש לכבד "בעל מעשים" (שבת לאב, קידושין לגב. עיי' שו"ע יו"ד סי' רמ"ד סעי' י"ב, ט"ז ס"ק ו'), חובה לכבד אשה צדקנית המדקדקת במעשיה וראויה לתואר "בעלת מעשים".

דף מד/א שומר אבדה... כשומר שכר

שאל ספר קודש ונשרף באונס - האם חייב?

כידוע, השואל חפץ מחבירו אינו רשאי להשתמש מהחזרתו או מתשלום דמיו, אף אם החפץ נאנס. זאת, מאחר שבעל החפץ השאילו לאותו אדם כדי שהלה יוכל להפיק תועלת מכל אפשרויות השימוש הגלומות בו, בעוד שהמשאיל עצמו כלל אינו נהנה מן ההשאלה, ובלשון התלמוד (ב"מ צדב): "שואל - כל הנאה שלו". בתמורה לכך מתחייב השואל התחייבות כוללת, המבטחת את המשאיל מפני כל נזק, יהא אשר יהא.

כנופיית ערלים ששדדה ספר שואל: בימיו של הר"ן, כנופיית ערלים פשטה על עיירה יהודית ושדדה מכל הבא ליד. שללם גם כלל ספרי קודש רבים, אשר נחמסו על ידם. צערם של בעלי הספרים גדול היה, אך בעטיו של מאורע זה אנו מתוודעים לחידושו הגדול של הר"ן (שו"ת הר"ן סימנים י"ח, י"ט, כ').

אחד מן הספרים הנשדדים באותו אירוע, היה שאל ביד אדם מסויים, וכשנודע הפרעות השואל פנה אל המשאיל, וביקש ממנו את הפיקדון אשר הוא הפקיד בידו בעת שאילת הספר, תוך הבטחה, כי אם יעלה בידו לאתר את הספר, הוא יחזירו אליו. אולם, המשאיל סרב להחזיר את המשכון וטען, כי השואל חייב בכל אונס שהוא, ועד שהספר לא יוחזר לידו, הוא מותיר את המשכון ברשותו.

מקרה זה הופנה אל הר"ן אשר השיב, כי דינו של שואל זה שונה לחלוטין משאר השואלים המתחייבים באונסין, כלהלן.

פרוטה דרב יוסף: סוגיה מפורסמת בש"ס, אשר לומדי הדף היומי וודאי מכירים אותה (ב"ק נ"ב ב"מ כטא), מכונה בשם "פרוטה דרב יוסף". לדעת רב יוסף, אדם שמצא אבידה ונטל על עצמו לשמור עליה ולטפל בה עד שתוחזר לבעליה, נחשב כ"שומר שכר" החייב בגניבה ובאבידה, ואינו נחשב כשומר חנם החייב בפשיעה בלבד. זאת, מאחר ששומר האבידה נהנה ממנה כי בשעה שהוא עוסק בה הרי הוא פטור מנתינת צדקה לעני שיבקש ממנו פרוטה באותה עת, שהרי "העוסק במצווה פטור מן המצווה".

השואל ספר קודש פטור מאונסין: מעתה, קובע הר"ן, גם המשאיל ספר קודש מקיים בכך מצווה רבת, וממילא באותה שעה הוא פטור מנתינת פרוטה לעני. לפיכך, אין ניתן לומר על שואל הספר, כי "כל הנאה שלו", שכן, גם משאיל הספר נהנה מן ההשאלה, וממילא, אין השואל מתחייב באונסין (עיי' בש"ך חו"מ סי' ע"ב ס"ק כ"ט שכתב, שלהלכה הוה ספיקא דדינא, ועיי"ש ב"תומים", ב"קצות החושן", ב"נתיבות המשפט" וב"מנחת אפרים" ה"ל שאלה ופקדון סי' ג').

הורים השואלים חפץ מבנם, פטורים מאונסין! חידוש זה של הר"ן גרר בעקבותיו חידוש נוסף מבית מדרשו של הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל, אשר חידש, כי לדעת הר"ן, הורים השואלים חפץ כל שהוא מילדיהם, פטורים מאונסין, שכן, אף הבן נהנה מהשאלה זו, שהרי בכך הוא קיים מצוות כיבוד אב ואם! (הגהות רעק"א לשו"ע או"ח סי' י"ד, במהדורת טלמן ובשו"ע החדש מהדורת מ"י) [ראה שם שהקשו מפקס דינו של המהרי"ק, אודות אב ששלח את בנו בשליחות והבן נתפס לבית האסורים, שחייב האב לשחררו מדין "שואל". מוכח, איפוא, כי האב נחשב כשואל].

משאיל חפץ אינו מקיים מצווה! מן הסתם, תמהים רבים מן הקוראים - הרי כל המשאיל חפץ לחבירו מקיים מצווה בכך, ואם כן, בטלה פרשת אונסין בשואל! שאלה זו נשאל הגאון רבי מאיר אריק זצ"ל (שו"ת "אמרי יוסף" ח"א סי' מ"ז) אשר השיב, כי המשאיל חפץ לחבירו אינו מקיים מצווה בכך! התורה מתייחסת אל הלוואת ממון בלבד כאל מצווה, אך לא להשאלת חפצים, משום הפחת הנגרם להם.

לעומת זאת, ה"חפץ חיים" זצ"ל ("אהבת חסד" פ"א ס"ק ז'), אינו שולל לחלוטין את פעולת ההשאלה כמעשה מצווה, אלא מגדירה "דלאו מצווה גמורה היא". ועדיין הוא כותב, יש לחדד את ההבנה בעניין זה. שכן, ברור לכל, כי המשאיל חפץ לעני מרוד, מקיים מצווה גמורה (עיי"ש שהוכיח כן). ואם כן, לכאורה, לדעת הר"ן, משאיל זה קיים מצווה גדולה, ומאחר שבאותה שעה הוא פטור ממצוות מתן צדקה, נמצא שהרוויח את ה"פרוטה דרב יוסף", וממילא פטור העני השואל מאונסין. האמנם כן?

חשבון פשוט: לא ולא, משיב ה"חפץ חיים" זצ"ל. שכן, הנאת בעל הבית באה לידי ביטוי דווקא כאשר באותה שעה הוא נפטר לחלוטין ממצוות הצדקה. אולם, משאיל זה הרוויח את הפרוטה שאין הוא צריך להעניק כעת לעני אחר, משום... שברגע זה הוא מעניק ממון לעני העומד לפניו! כלום רווח יש כאן, הלא ברגע זה הוא מעניק את ממנו לעני אחר!

"מאורות הדף היומי"

בית המדרש למגיד שיעור דף היומי, סוכטשוב

בשורה לתושבי נתניה

הננו שמחים להודיע כי זכינו ב"ה

לייסד שיעור חדש בדף היומי

בישיבת "תפארת למשה"

רח' בן אליעזר 40

בין השעות 9:30 - 8:30

ע"י מגיד השיעור

הרב אברהם אהרון שליט"א

הציבור מוזמן

"מאורות הדף היומי"

בית המדרש למגיד שיעור דף היומי, סוכטשוב

בשורה לתושבי רעננה

הננו שמחים להודיע כי זכינו ב"ה

לייסד שיעור חדש

בסוגיות הדף היומי

בבית משפ' שליסל - רעננה

לזכרו של הר"ר שמואל צבי שליסל ז"ל

בכל יום שני בערב

ע"י מגיד שיעור

מרבני בית מדרשו

"מאורות הדף היומי"

בית המדרש למגיד שיעור דף היומי, סוכטשוב

מתארגן שיעור

הדף היומי בצרפתית

באיזור המרכז

ע"י מג"ש מנוסה ומרתק

לפרטים פלאפון: 054-524744

בשורה טובה ללומדי הדף היומי

גבאי בתי הכנסת ומגיד השיעורים

בימים אלו יוצאים לאור הגמרות

המפוארות מסכתות עבודה זרה והוריות

בהוצאת "מאורות הדף היומי"

הפארוק האולקו כאמרי מסכתות

אמרי הדף היומי

לפרטים והזמנות נא לפנות ליוסי הלפרין

במשרד "מאורות הדף היומי" טל' 03-6164725

לעילוי נשמת

הרב ר' שמואל אליעזרי זצ"ל

ב"ר אליעזר ז"ל נלב"ע ג' אדר תשנ"א

והרבנית מרת בת"ה אליעזרי ע"ה

ב"ר ישראל זאב הלוי אש הורוץ זצ"ל

נלב"ע ניסן תשמ"ח

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחו ע"י המשפחה שיחי

לעילוי נשמת

הר"ר גרשון ב"ר בצלאל ז"ל

הר"ר יהודה ב"ר אליהו ז"ל

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחו ע"י משפחותיהם